

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Εαρινό εξάμηνο
2024-2025

ΔΙΔΑΣΚΟΥΣΑ
Νάγια Γρίλλια

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
& ΜΑΘΗΣΗ

ΜΑΘΗΜΑ 2ο
ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

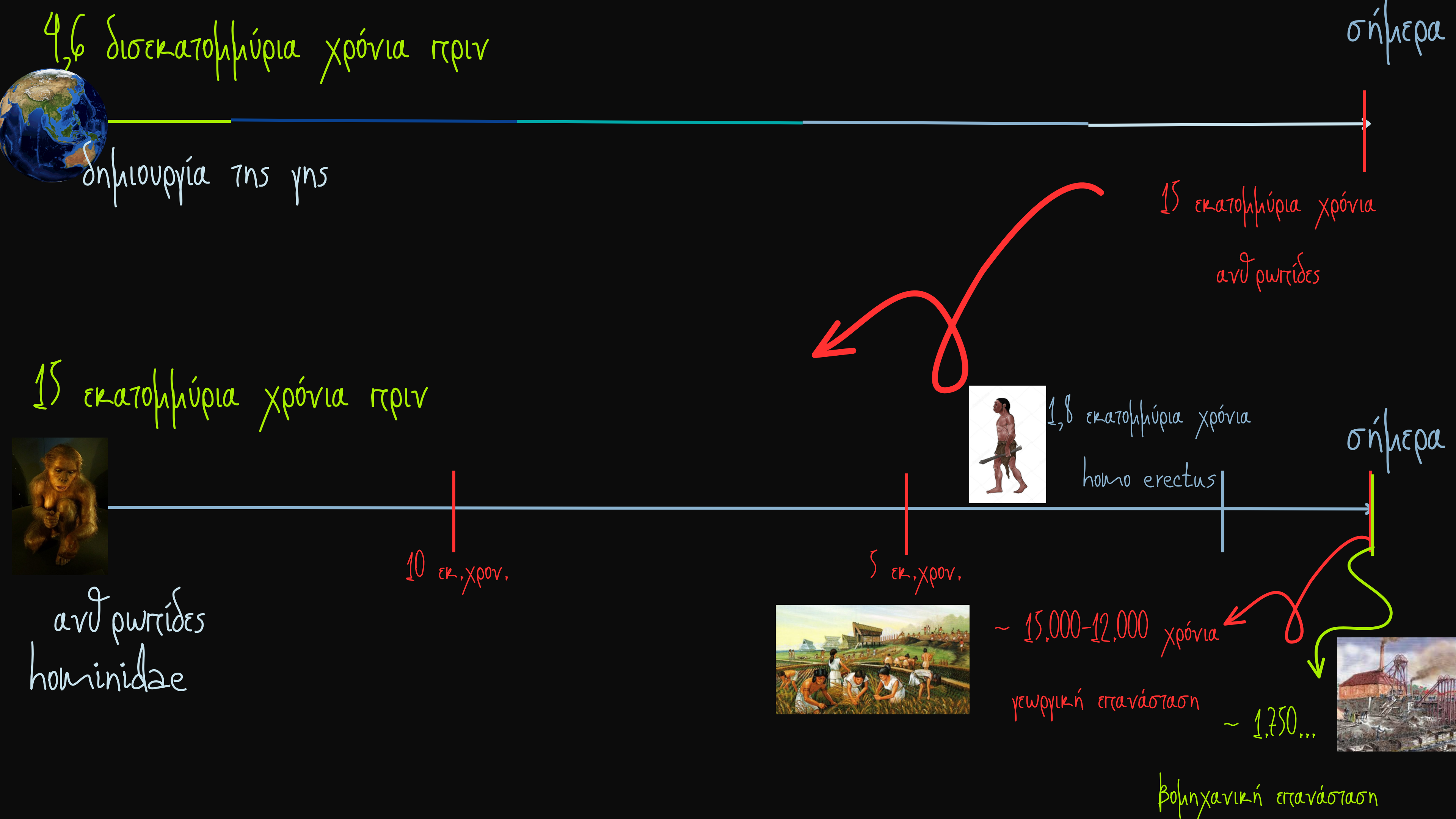
ΜΑΘΗΜΑ 2ο

ΠΡΟΣΕΓΓΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Ημερολόγιο μαθήματος...

Γυρνώντας πίσω στο προηγούμενο μάθημα...

Σημειώστε με μια/δυο προτάσεις αυτό που σας έρχεται στο μυαλό από την προηγούμενη συνάντησή μας. Τι είναι αυτό που σας έκανε εντύπωση/ αυτό που θυμάστε/ αυτό που σας έμεινε;

γεωργική επανάσταση

ο άνθρωπος "βγαίνει" από τη φύση

μόνιμη εγκατάσταση

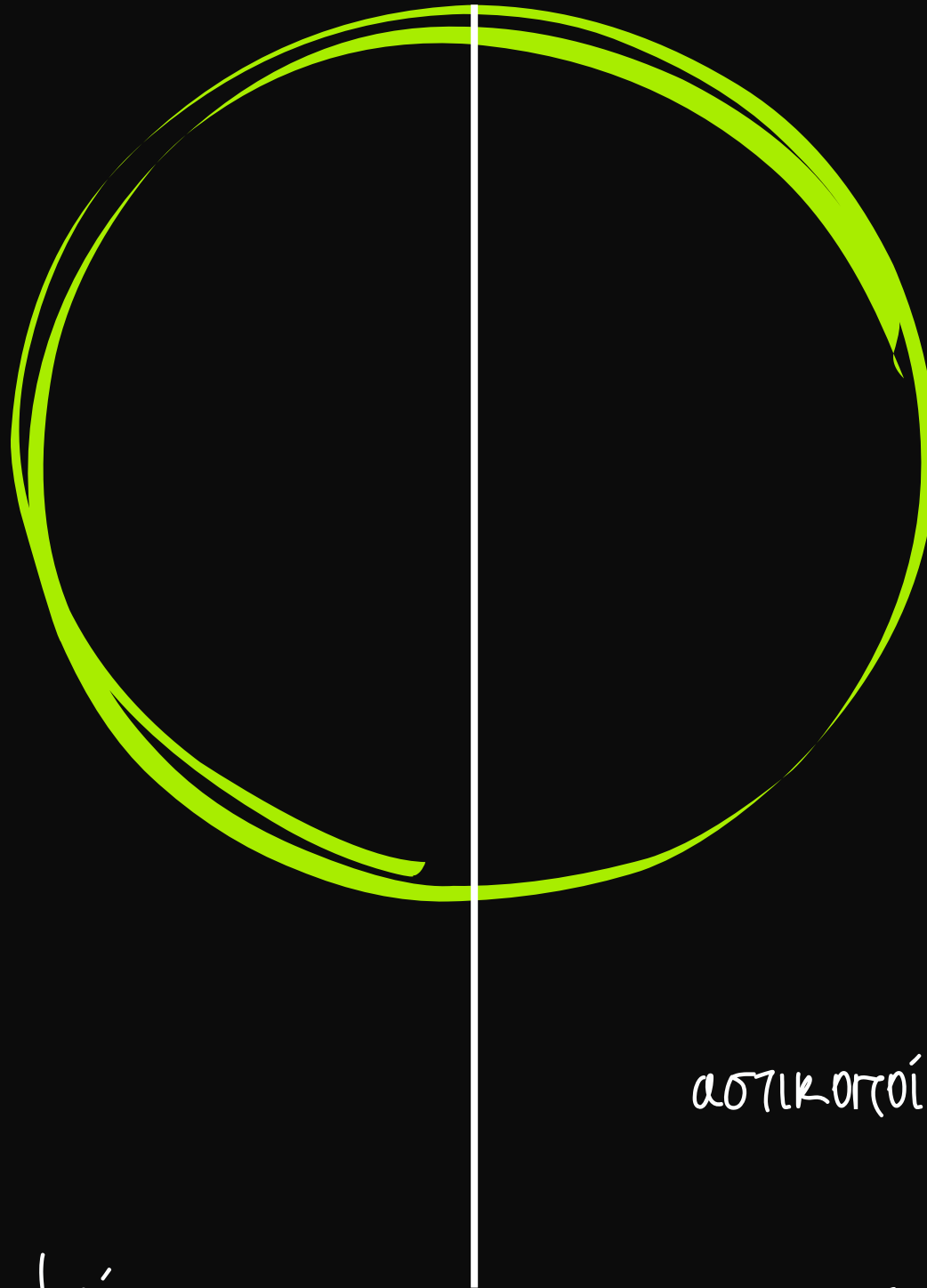
"χρήση" της γης

αγλαγή του ποταμού

πρώτες μορφές αστικοποίησης

σταδιακή αύξηση του πληθυσμού

τομές στην ιστορία

βιομηχανική επανάσταση

χρήση μηχανών

καύση υδρογονανθράκων

υπερεκμετάλλευση φυσικών πόρων

απόβλητα

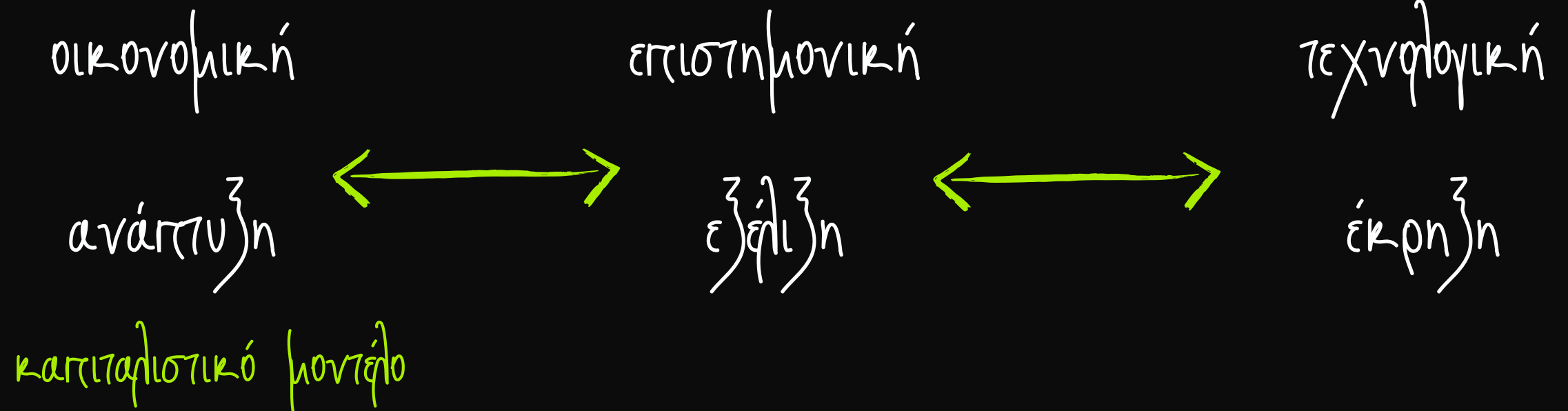
απορρίμματα

αστικοποίηση

κατακόρυφη αύξηση του πληθυσμού

Ποια ανάγκη & ποια κοινωνική συγκυρία γέννησε την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση;

καθώς ο κόσμος βιώνει τη
βιομηχανική επανάσταση

οι άνθρωποι
συνειδητοποιούν

μια σειρά από 'τερατώδεις'
αλλαγές με σοβαρές επιπτώσεις

Ποια ανάγκη & ποια κοινωνική συγκυρία
γέννησε την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση;

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ- ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΑΙΤΗΜΑ

για επίλυσή του

ΜΕΤΑΤΟΠΙΖΕΤΑΙ

ενδιαφέρον & αίτημα

από την ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ μέσα/για τη φύση

στην ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ για το περιβάλλον

Τέλη 19ου – πρώτες δεκαετίες 20ού αι:

η φύση και η διατήρηση/ προστασία της

Δεκαετία του 1960

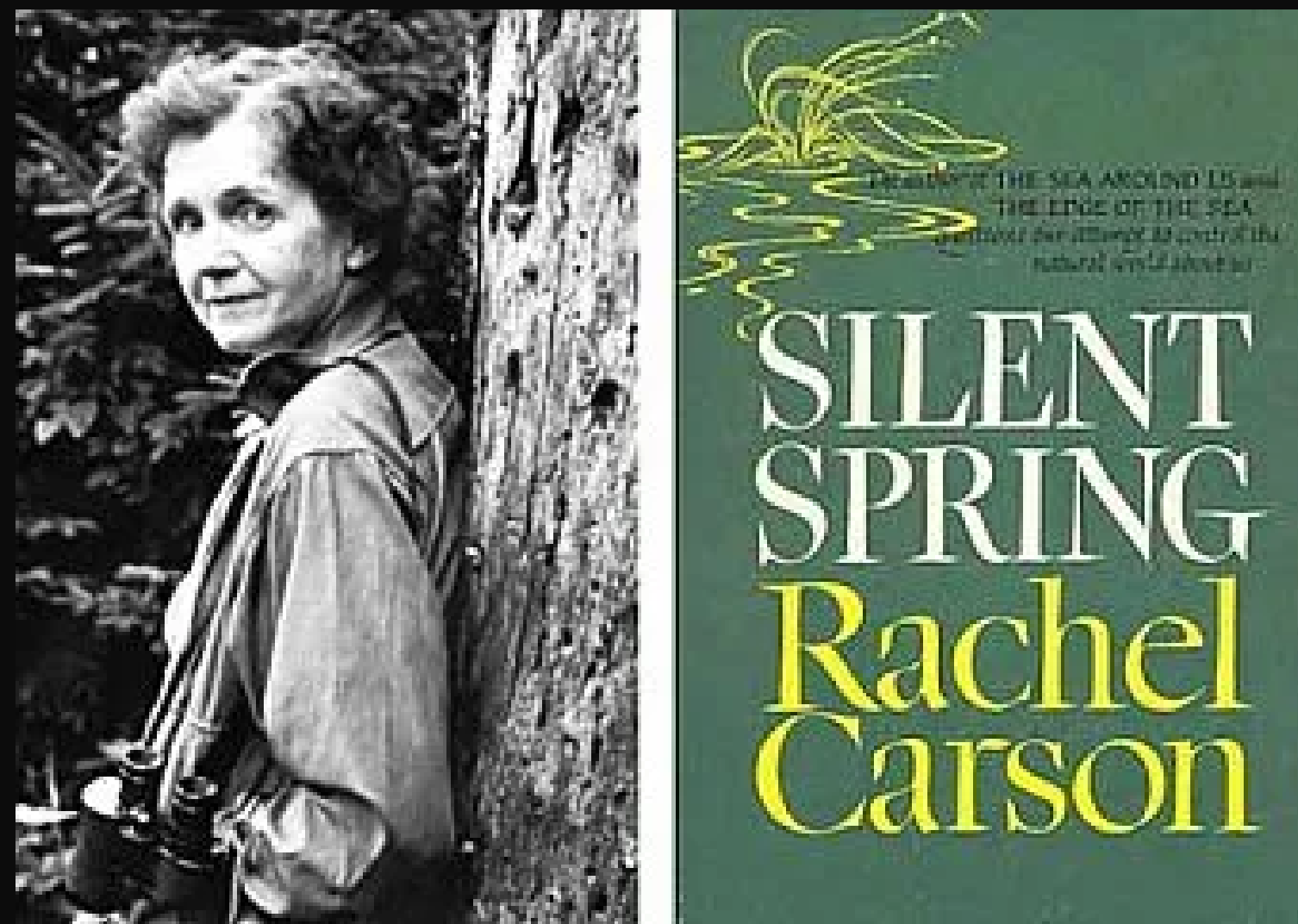
το περιβάλλον

Rachel
Carson

1962

Silent Spring

Η δημοσίευση του βιβλίου της Rachel Carson Silent Spring αφύπνισε τους αναγνώστες αναδεικνύοντας την κατάσταση που απειλούσε τον ίδιο τον ιστό του περιβάλλοντος

a scientific
journal...

1969

Environmental Education

Ο πρώτος ορισμός

Ο Dr William Stapp και οι φοιτητές του
ορίζουν την “Περιβαλλοντική Εκπαίδευση”

*Environmental Education is aimed at
producing a citizenry that is knowledgeable
about the **biophysical environment** and its
associated problems, aware of how to help solve
these problems, and motivated to work towards
their solutions.*

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στοχεύει
στην δημιουργία πολιτών που έχουν γνώσεις
για το **βιοφυσικό περιβάλλον** και τα συναφή προβλήματά του,
γνωρίζουν πώς μπορούν να συμβάλλουν στην επίλυση των
προβλημάτων αυτών και έχουν κίνητρο να εργαστούν για την
επίλυσή τους.

UNESCO

**Intergovernmental
Conference
on Environmental
Education**

*organized by Unesco
in co-operation with UNEP*

Tbilisi (USSR)
14 - 26 October 1977

FINAL REPORT

*“Environmental education
is a learning process*

*that increases people’s knowledge and awareness about the
environment and associated challenges, develops the necessary skills
and expertise to address the challenges, and fosters attitudes,
motivations, and commitments to make informed decisions and take
responsible action”.*

Tbilisi Declaration, 1978

*Η περιβαλλοντική εκπαίδευση
είναι μια διαδικασία μάθησης*

*η οποία αυξάνει τη γνώση και την ευαισθητοποίηση των ανθρώπων σχετικά με το περιβάλλον και τις
συναφείς προκλήσεις, αναπτύσσει τις απαραίτητες δεξιότητες και την τεχνογνωσία για την αντιμετώπιση
των προκλήσεων και προάγει στάσεις, κίνητρα και δεσμεύσεις για τη λήψη ενημερωμένων αποφάσεων και
την ανάληψη υπεύθυνης δράσης.*

Διακήρυξη της Τιφλίδας, 1978

Ημερολόγιο μαθήματος...

Ξεκλειδώνοντας τον ορισμό της “Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης”.

Τι είναι η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση;

Ποιοι είναι οι στόχοι της;

Τι είναι αυτό που ξεχωρίζω εγώ ως στοιχείο-κλειδί;

Ποια είναι η κεντρική έννοια αναφοράς;

Τι είναι η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση;
Ποιοι είναι οι στόχοι της;
Τι είναι αυτό που ξεχωρίζω εγώ ως στοιχείο-κλειδί;
Ποια είναι η κεντρική έννοια αναφοράς;

*Η περιβαλλοντική εκπαίδευση
είναι μια διαδικασία μάθησης
η οποία αυξάνει τη γνώση και την ευαισθητοποίηση των ανθρώπων σχετικά με το περιβάλλον και τις
συναφείς προκλήσεις, αναπτύσσει τις απαραίτητες δεξιότητες και την τεχνογνωσία για την
αντιμετώπιση των προκλήσεων και προάγει στάσεις, κίνητρα και δεσμεύσεις για τη λήψη ενημερωμένων
αποφάσεων και την ανάληψη υπεύθυνης δράσης.*

Διακήρυξη της Τιφλίδας, 1978

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση με βάση την τυπολογία του Arthur Lucas (1980-1981)

Εκπαίδευση **γύρω από** το περιβάλλον.

Η έμφαση δίνεται **στο περιεχόμενο** της εκπαίδευσης

Απόκτηση **γνώσεων** **σχετικών με το περιβάλλον** και **ικανοτήτων** για την απόκτηση αυτών των γνώσεων.

Το περιβάλλον **αποτελεί το αντικείμενο** της μάθησης

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση με βάση την τυπολογία του Arthur Lucas (1980-1981)

Εκπαίδευση **μέσα στο** περιβάλλον.

Η έμφαση εδώ δίνεται σε
μια **παιδαγωγική
στρατηγική**...

...μάθηση
έξω από το σχολείο ή τη
σχολική τάξη.

Το περιβάλλον αποτελεί **το
χώρο της μάθησης** ή μια
πηγή μάθησης.

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση με βάση την τυπολογία του Arthur Lucas (1980-1981)

Εκπαίδευση **για το** το περιβάλλον.

Η έμφαση εδώ δίνεται **στον προσανατολισμό** της εκπαίδευσης...

...να μάθουμε **να διαχειριζόμαστε** τα θέματα ή **να επιλύουμε τα προβλήματα** που συνδέονται με το περιβάλλον

Το περιβάλλον γίνεται **σκοπός της μάθησης**.

η έννοια...

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

πόσο τη γνωρίζουμε;

τι σημαίνει στο πλαίσιο της ΠΕ;

Τι σημαίνει για σας η έννοια «περιβάλλον»;

Σε τι πιστεύετε ότι αφορά η έννοια «περιβάλλον»;
Εάν δυσκολεύεστε να την ορίσετε/ περιγράψετε μπορείτε να δώσετε ένα παράδειγμα.
Εάν δεν έχετε εικόνα ή έχετε ασαφή εικόνα, σημειώστε ότι δε γνωρίζετε σε τι αφορά η έννοια «περιβάλλον» ή ότι δεν έχετε σαφή εικόνα.

Καταιγισμός ιδεών

Περιβάλλον

οξυγόνο
έμβια & άβια όντα
πατάτα
φύση
αέρας
οικοσύστημα
ζώα

νερό
δάση
λουλούδια
πράσινο
ήλιος γη

οτιδήποτε

καταστροφή
τσιμέντο
άνθρωποι
κοινωνικό πλαίσιο
κρίση

καιρικά
φαινόμενα
κλίμα
ήλιος

κατηγορίες που μπορούμε να εξάγουμε...

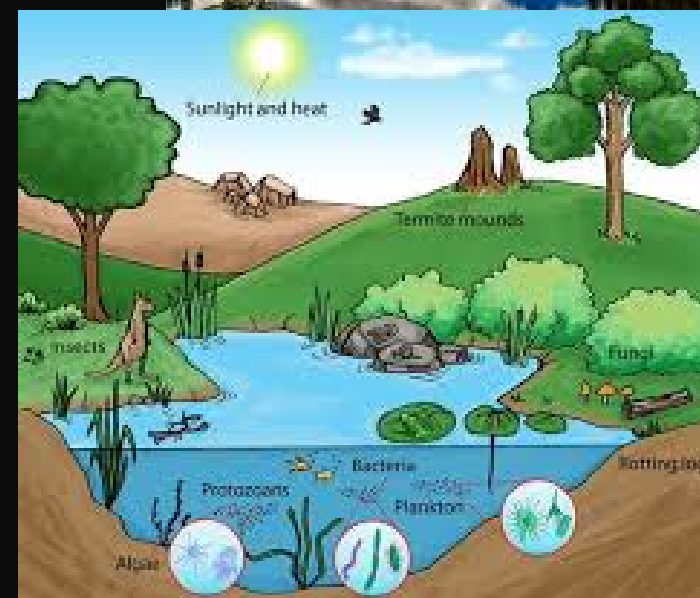
Περιβάλλον

Φύση Οικοσύστημα

πανίδα χλωρίδα

φυσικοχημικοί παράγοντες
φυσικοί πόροι

οικοσύστημα, φύση, δέντρα,
οξυγόνο, πράσινο, ζώα,
φυτά, γλάρος, ατμόσφαιρα,
όζον, αέρας, ήλιος,
θάλασσα, δάσος, κλίμα,
προστασία

όλους τους ζωντανούς οργανισμούς
(έμβια ύλη) και την άβια ύλη που
βρίσκονται με φυσικό τρόπο στη Γη &
συνδέονται μεταξύ τους μέσω των κύκλων
θρεπτικών ουσιών και των ροών ενέργειας.

Περιβάλλον

οικισμοί χλωρίδα
φυσικοχημικοί παράγοντες
φυσικοί πόροι

*κτίρια, πόλεις, αστικές
υποδομές, υποδομές
μεταφορών, γεωργικές
εκτάσεις, φράγματα/
εκτροπές ποταμών, τεχνητές
λίμνες, λιμάνια*

Δομημένο ή τεχνητό ή ανθρωπογενές περιβάλλον

αναφέρεται σε 'κατασκευές' της
ανθρώπινης δραστηριότητας - στη
σύνδεση μεταξύ φυσικού χώρου και
κοινωνικής οργάνωσης/ δράσης

Περιβάλλον

πολιτισμικό
οικογενειακό φιλικό
εργασιακό

*άνθρωπος, οικογένεια,
χωροχρόνος,
αλληλεπίδραση, επικοινωνία,
αλληλεπίδραση, υγεία*

Κοινωνικό περιβάλλον

το άμεσο φυσικό και κοινωνικό
περιβάλλον στο οποίο ζουν οι άνθρωποι
ή στο οποίο συμβαίνει ή αναπτύσσεται κάτι

Περιβάλλον

Περιβαλλοντικά προβλήματα

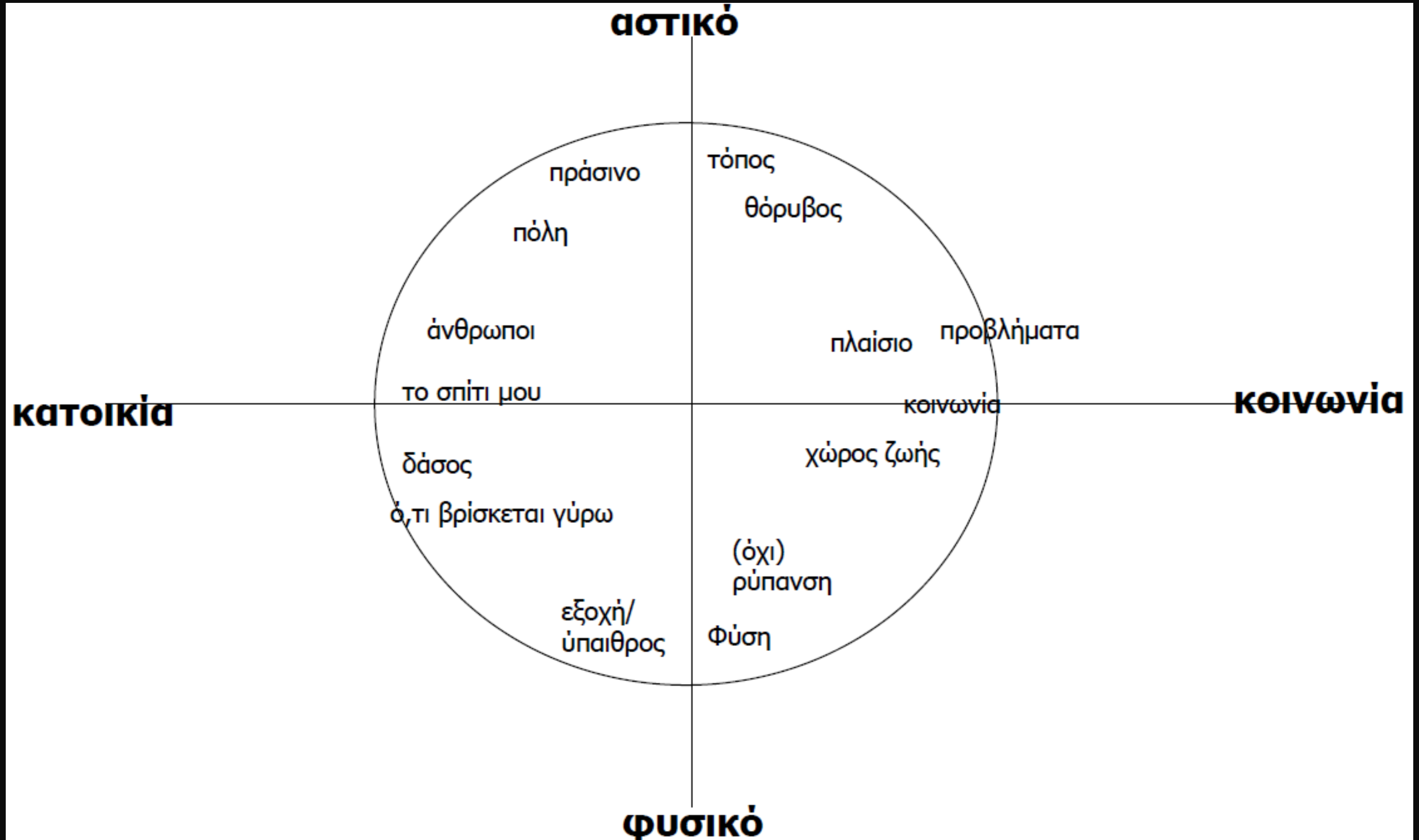
τρόποι αντιμετώπισης
λύσεις

*ρύπανση, καταστροφή,
κλιματική αλλαγή, όξινη
βροχή, μόλυνση, πλαστικό,
αυτοκίνητο, καταστροφή,
τρύπα του όζοντος,
σκουπίδια, ακραία καιρικά
φαινόμενα, πλημμύρες,
πυρκαγιές*

διαταραχές στη γήινη βιόσφαιρα και στο φυσικό
περιβάλλον οι οποίες συνηθίζεται να αποδίδονται
στην ανθρώπινη δραστηριότητα

Αποτελέσματα
μιας έρευνας στη
Γαλλία
(INED, 1999)

Η έννοια περιβάλλον...

ποικιλία σημασιών
κυμαινόμενα/ασαφή/δυσδιάκριτα όρια

ποιος τη χρησιμοποιεί
& σε ποιο πλαίσιο

Η έννοια περιβάλλον...

ποιος τη χρησιμοποιεί
& σε ποιο πλαίσιο

...με μια μεγάλη ποικιλία χρήσεων και σημασιών

- φύση, πλανήτης, οικοσύστημα
- χώρος ζωής, διαβίωσης, μάθησης, κοινωνικοποίησης
- πεδίο δράσης, δημιουργίας, παραγωγής, κατανάλωσης
- σύστημα σχέσεων
- έκφραση πολιτισμού/ κουλτούρας
- αγαθό προς εκμετάλλευση
- πρόβλημα, ζήτημα, κίνημα, λύση...

Έννοια πληυσιέμενη και πληυδιάστατη...

αρχή σοφίας...

environment

noun

The area surrounding a place or thing; the environs, surroundings, or physical context. Also figurative.

The physical surroundings or conditions in which a person or other organism lives, develops, etc., or in which a thing exists; the external conditions in general affecting the life, existence, or properties of an organism or object.

Originally < *Middle French environnement* (French *environnement*: see below) action of surrounding something (1487; earlier in senses 'proximity' (first half of the 12th cent. in *Anglo-Norman* as *avirounement*) and 'surroundings, periphery' (c1200 in *Anglo-Norman* as *envirunement*) < *environner*, *envirunner* *environ* v. + *-ment -ment* suffix.

In later use < *environ* v. + *-ment* suffix.

Compare earlier *environ* n., *environing* n., *environry* n.

NOTES

French *environnement* is rare after the early 18th cent., and is now found chiefly (as *a reborrowing* < *English*) in the specific senses 2b (1921) and 3 (second half of the 20th cent. or earlier).

περιβάλλον ουσιαστικό

περιβάλλον το [periválon] Ο53 : **το σύνολο των συνθηκών και των παραγόντων** μέσα στο οποίο δημιουργείται, υπάρχει και αναπτύσσεται κάποιος ή κτ. **1. το σύνολο των φυσικών συνθηκών και παραγόντων που επιδρούν στους ζωντανούς οργανισμούς:** Φυσικό ~. Καταστροφή / ρύπανση / μόλυνση του περιβάλλοντος. Προστασία του περιβάλλοντος. Προβλήματα περιβάλλοντος. Υγιεινό / μολυσμένο ~. Κατάλληλο / ακατάλληλο ~. **2α. το σύνολο των κοινωνικών συνθηκών και παραγόντων που επιδρούν στον άνθρωπο:** Κοινωνικό ~. Τεχνητό / οικιστικό ~. Οικογενειακό / ανθρώπινο ~. Πολιτιστικό / πνευματικό / πολιτικό / οικονομικό ~. Καλλιτεχνικό / θρησκευτικό ~. Ευρύτερο κοινωνικό ~. Στενό οικογενειακό ~. Ευνοϊκό / φιλικό / δυσμενές / εχθρικό ~. Το ~ της πόλης / του χωριού. Το ~ ενός σχολείου. **β. τα πρόσωπα με τα οποία συναναστρέφεται κάποιος, που αποτελούν τον κοινωνικό του περίγυρο:** Το ~ ενός προσώπου, οι φίλοι, οι συνεργάτες κτλ. Είδηση που διέρρευσε από το πρωθυπουργικό ~. **3. (γλωσσ.) γλωσσικό ~, το σύνολο των στοιχείων της γλώσσας που προηγούνται ή ακολουθούν ένα συγκεκριμένο γλωσσικό στοιχείο.**

[λόγ. ουδ. μεε. < αρχ. περιβάλλω μτφρδ. αγγλ. environment]

Η έννοια περιβάλλον... στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

κεντρική έννοια & πλαίσιο αναφοράς

ποιος τη χρησιμοποιεί
& σε ποιο πλαίσιο

Ημερολόγιο μαθήματος...

Όψεις του “περιβάλλοντος”.

Κρατήστε μια μικρή σημείωση για κάθε μία από τις 10 φωτογραφίες/εικόνες που θα δείτε σχολιάζοντας σύντομα «ποιο είναι το περιβάλλον εδώ» ;
(μπορείτε να δουλέψετε με τη διπλανή/το διπλανό σας)

φώτο 1

Ημερολόγιο μαθημάτων...

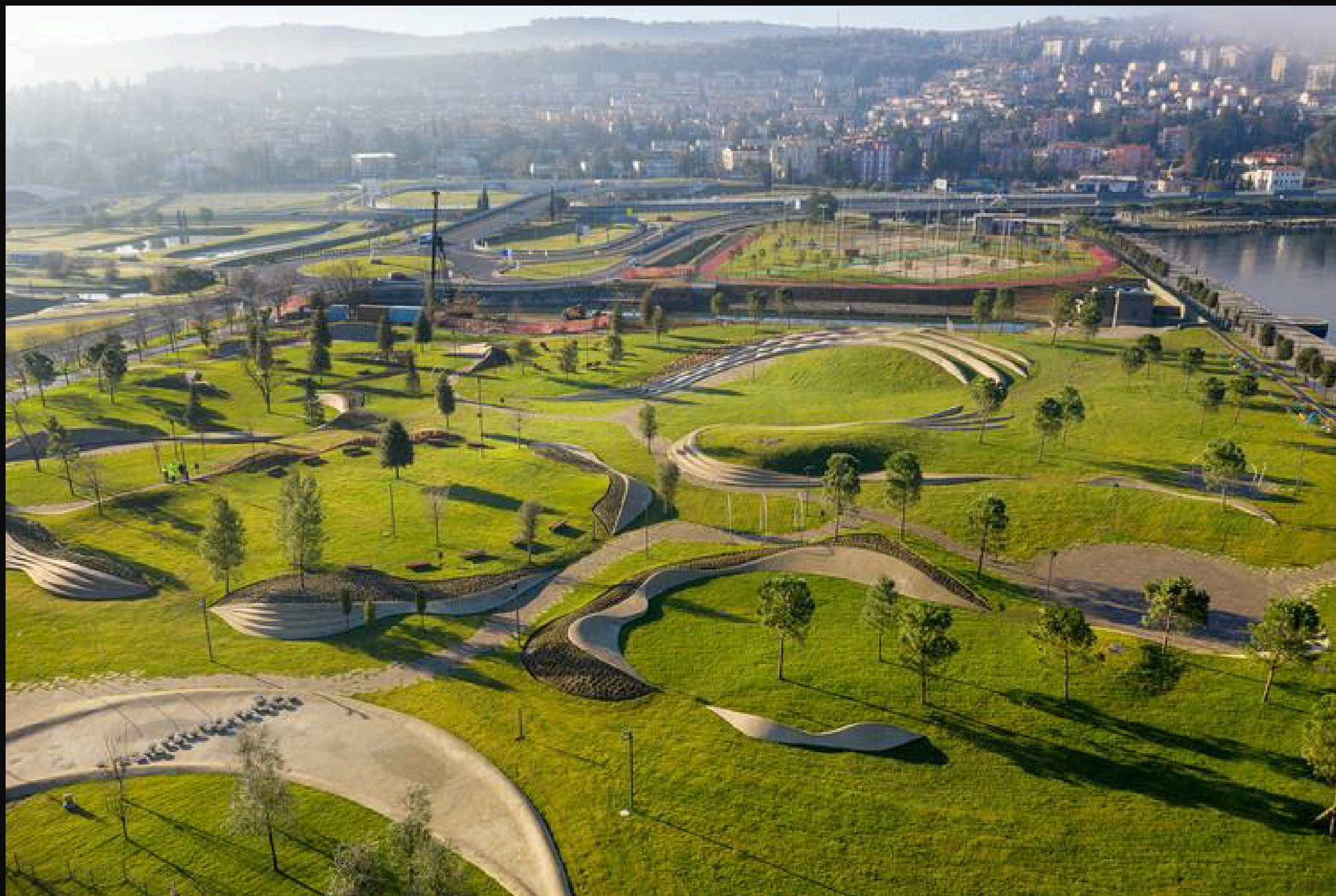
φύλο 2

Ημερολόγιο μαθημάτων...

φύλο 3

Ημερησίως μαθήματα...

φώτο 4

Ημερησίολογιο μαθητήματος...

φώτο 5

Ημερησίολογιο μαθημάτων...

φύτο 6

Ημερησίολογιο μαθήματος...

φώτο 7

Ημερησίολογιο μαθημάτων...

φύλλο 8

Ημερησίολογιο μαθητή...

φώτο 9

Ημερησίολογιο μαθημάτων...

φώτο 10

Ημερησίολογιο μαθημάτων...

2 προσεγγίσεις

Το περιβάλλον ως
οικοσύστημα:

*η οικολογική
προσέγγιση του
περιβάλλοντος*

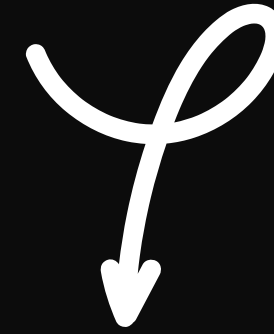
Το περιβάλλον ως
“όλον”:

*η προσέγγιση
του συνολικού
περιβάλλοντος
του ανθρώπου*

Το περιβάλλον ως
οικοσύστημα:

*η οικολογική
προσέγγιση του
περιβάλλοντος*

Περιβάλλον

ταυτίζεται με την έννοια
του οικοσυστήματος ή με την οικόσφαιρα

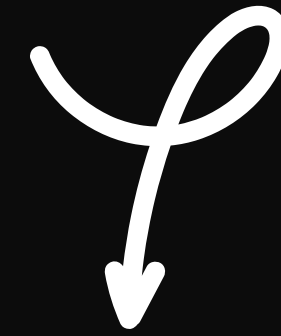
*ένα δυναμικό και αυτοεξελισσόμενο σύστημα που οργανώνεται
από τις αλληλεπιδράσεις ανάμεσα σε καθένα και σε όλα τα
στοιχεία που το συγκροτούν, βιολογικά και φυσικοχημικά.*

Το περιβάλλον ως
“όλον”:

η προσέγγιση
του συνολικού
περιβάλλοντος
του ανθρώπου

Περιβάλλον

σύστημα που διαμορφώνεται από τη **συνδυασμένη δράση και αλληλεπίδραση** παραγόντων που δεν είναι μόνο βιο-φυσικοί αλλά και κοινωνικοί και ευρύτερα πολιτισμικοί

Άνθρωπος
οργανισμός/ βιολογικός παράγοντας
+ δημιουργός/φορέας πολιτισμού

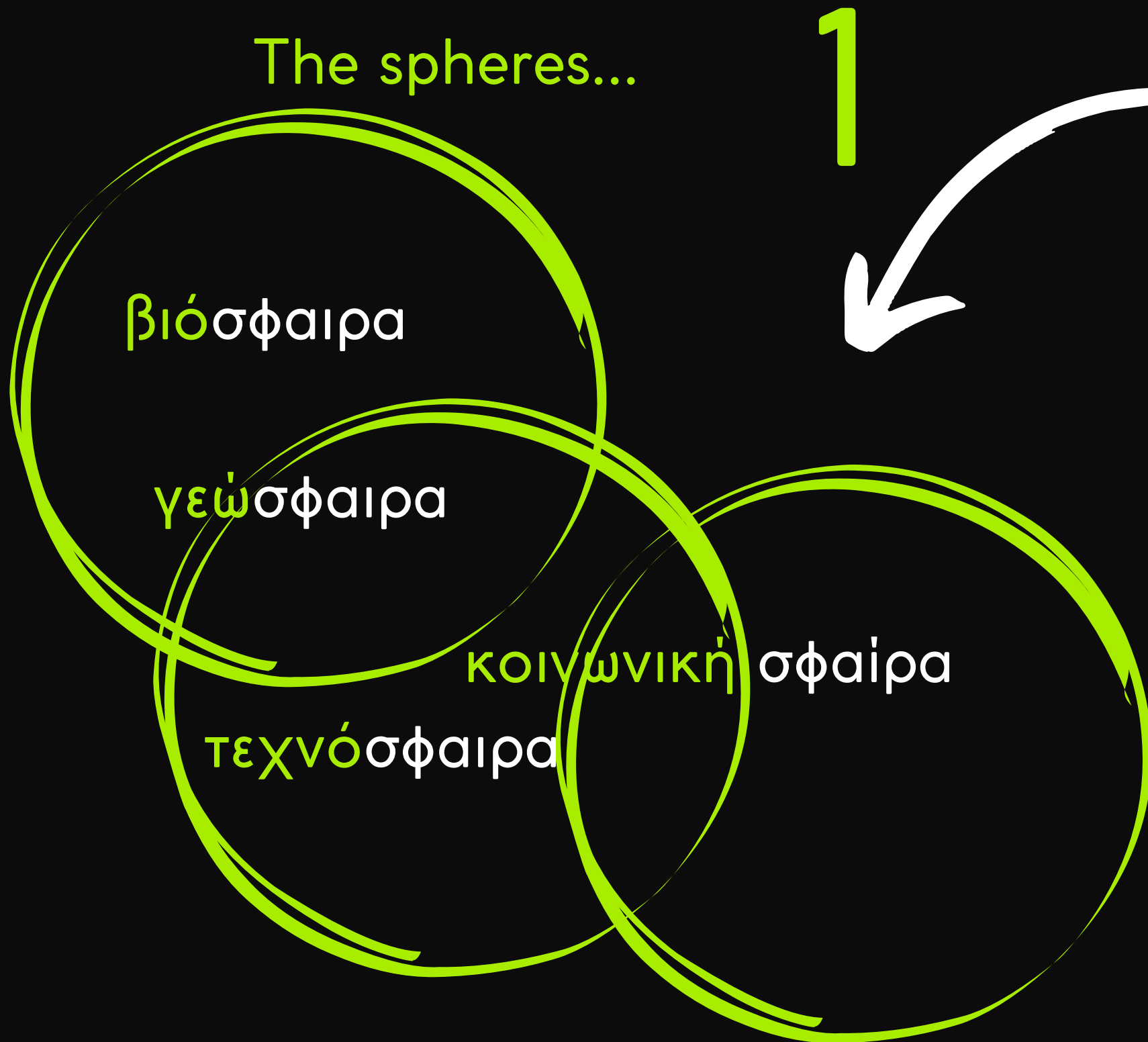
Ημερολόγιο μαθήματος...

Το χρώμα...

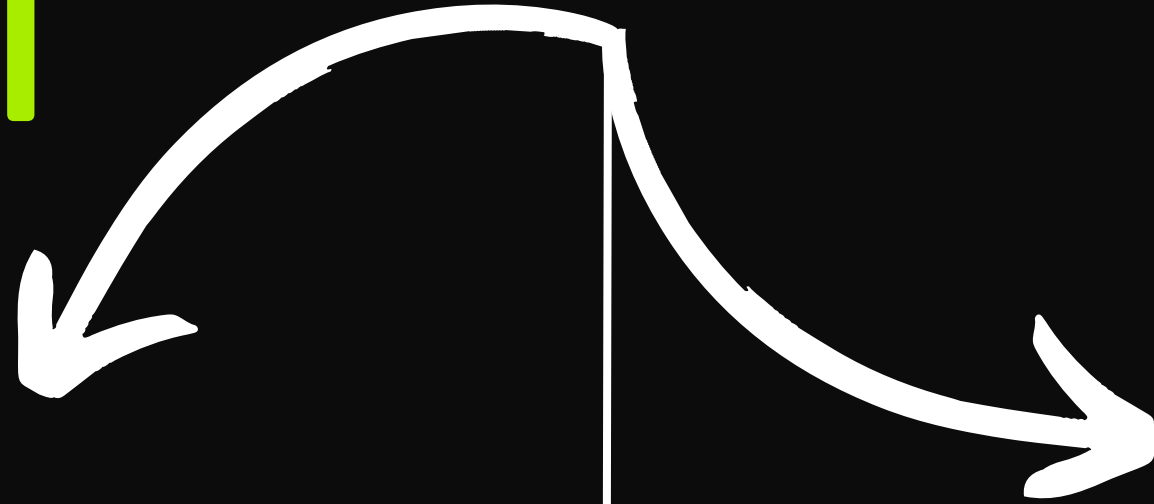
Εάν κάνετε μια αναζήτηση στις εικόνες του διαδικτύου για την έννοια 'περιβάλλον' ή 'environment' ποιο χρώμα θεωρείτε ότι θα επικρατούσε στις εικόνες; και γιατί; κάντε υποθέσεις...

τρόποι διάκρισης του 'περιβάλλοντος'
ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ

The spheres...

1

2

(βιο)-φυσικό
περιβάλλον
φύση

&

ανθρωπογενές
περιβάλλον
κοινωνικές δομές
θεσμοί
τεχνητές κατασκευές

(βιο)-φυσικό
περιβάλλον

ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ

βιο-συστήματα
(δάση, ποτάμια,
λιβάδια, λίμνες,
θάλασσες, ωκεανοί ...)

αυτοσυντηρούμενα, αυτάρκη
χωρίς ενεργειακές και οικονομικές εισροές
ρυθμιζόμενες από τον άνθρωπο

εκροές
ΑΠΟΡΡΟΦΟΝΤΑΙ
από φυσικές διαδικασίες και κύκλους
χωρίς να επιβαρύνουν

χρησιμοποιούνται & από
τον άνθρωπο

ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ:

αλλαγές στη δομή, τη λειτουργία τους
& στην ικανότητα αναπαραγωγής τους

κατασκευασμένο
περιβάλλον

ενεργοβόρα
ενεργειακές εισροές
κυρίως από ορυκτά καύσιμα

ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ

τεχνο-συστήματα
(πόλεις, συστήματα
μεταφοράς,
βιομηχανικά
συγκροτήματα, ...)

εκροές
δεν ΑΠΟΡΡΟΦΟΝΤΑΙ εύκολα
μεγάλα ποσά αποβλήτων, ρύπανση

προσαρμοσμένο ή
μικτό περιβάλλον

ενεργοβόρα
ενεργειακές εισροές
ήλιος, καύσιμα, εργασία

ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ

βιο-τεχνο-συστήματα
(διαχειριζόμενες
αγροτικές εκτάσεις,
δασικές εκτάσεις,
τεχνητές λίμνες, ...)

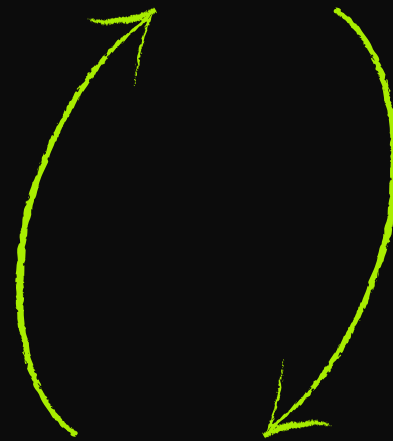
μεγάλη κατανάλωση πόρων
(νερό, έδαφος)

περιβαλλοντική υποβάθμιση
(ρύπανση/ διάβρωση εδάφους, ...)

Φυσικό + Προσαρμοσμένο = περιβάλλον υποστήριξης της ανθρώπινης ζωής

ο άνθρωπος εξαρτάται από αυτό

ο άνθρωπος παρεμβαίνει και το διαμορφώνει

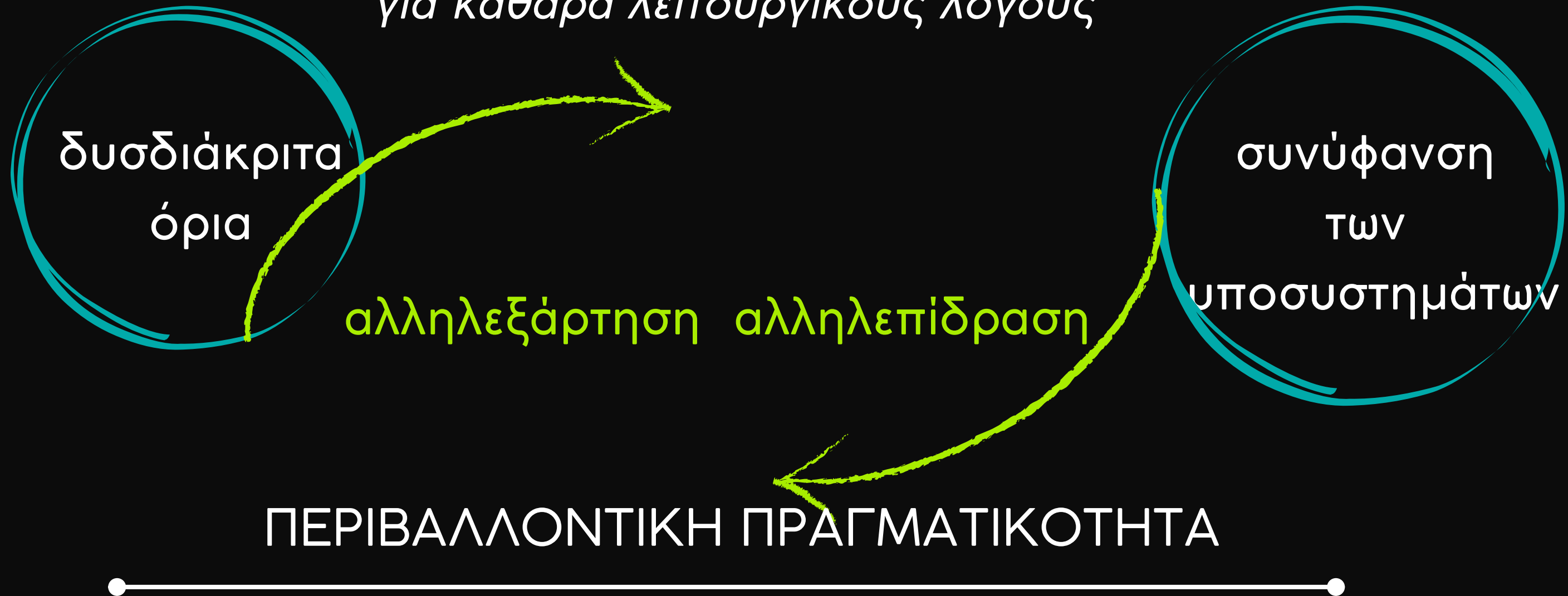
Ημερολόγιο μαθήματος...

Οι διακρίσεις και οι διαχωρισμοί...
Οι κατηγορίες και οι υποκατηγορίες...

Θεωρείτε ότι οι διακρίσεις του 'περιβάλλοντος' στις κατηγορίες που προαναφέραμε είναι λειτουργική και ρεαλιστική; Σημειώστε σύντομα τη σκέψη σας...

Το περιβάλλον ως "όλον"

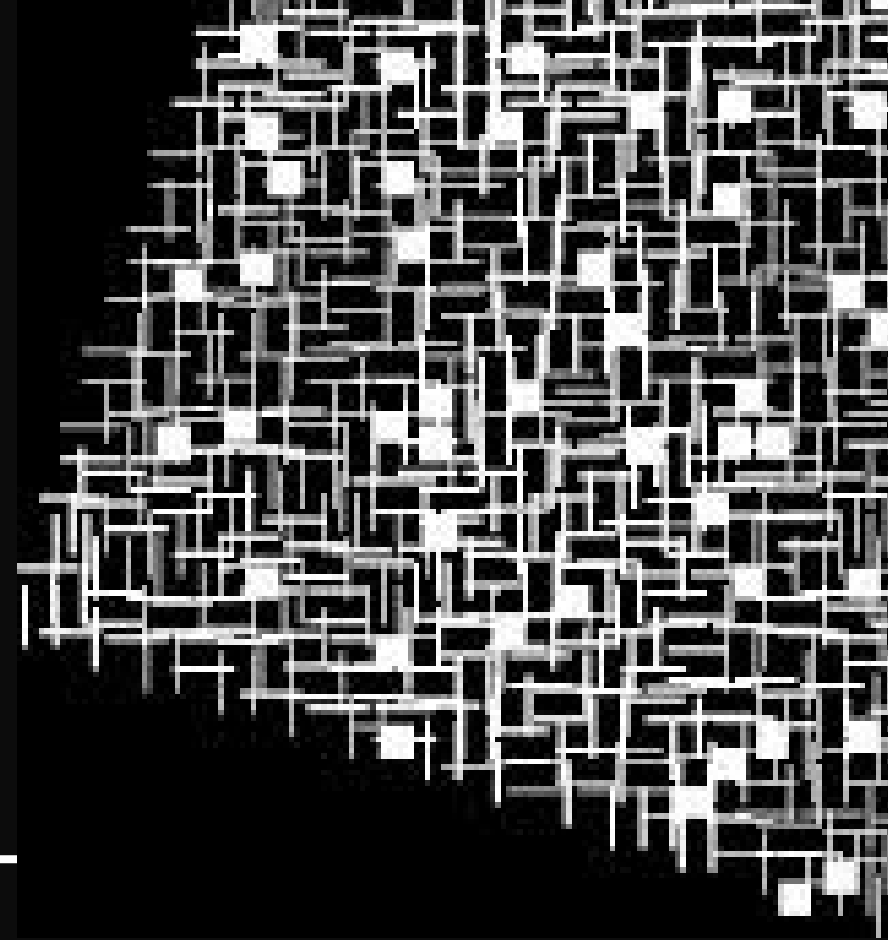
Οι διακρίσεις και οι διαχωρισμοί σε υποσυστήματα γίνονται
για καθαρά λειτουργικούς λόγους

ένα σύνθετο και περίπλοκο οικο-κοινωνικό σύστημα, που οργανώνεται από
βιο-φυσικές και κοινωνικές διαδικασίες, και όπου όλα τα στοιχεία του
επικαλύπτονται, αλληλεπιδρούν και αλληλοσυμπληρώνονται.

Η έννοια περιβάλλον... στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

ένα σύνθετο και περίπλοκο οικο-κοινωνικό σύστημα, που οργανώνεται από βιο-φυσικές και κοινωνικές διαδικασίες, και όπου όλα τα στοιχεία του επикаλύπτονται, αλληλεπιδρούν και αλληλοσυμπληρώνονται.

ποικιλία σημασιών
κυμαινόμενα/ασαφή/δυσδιάκριτα όρια

ποιος τη χρησιμοποιεί
& σε ποιο πλαίσιο

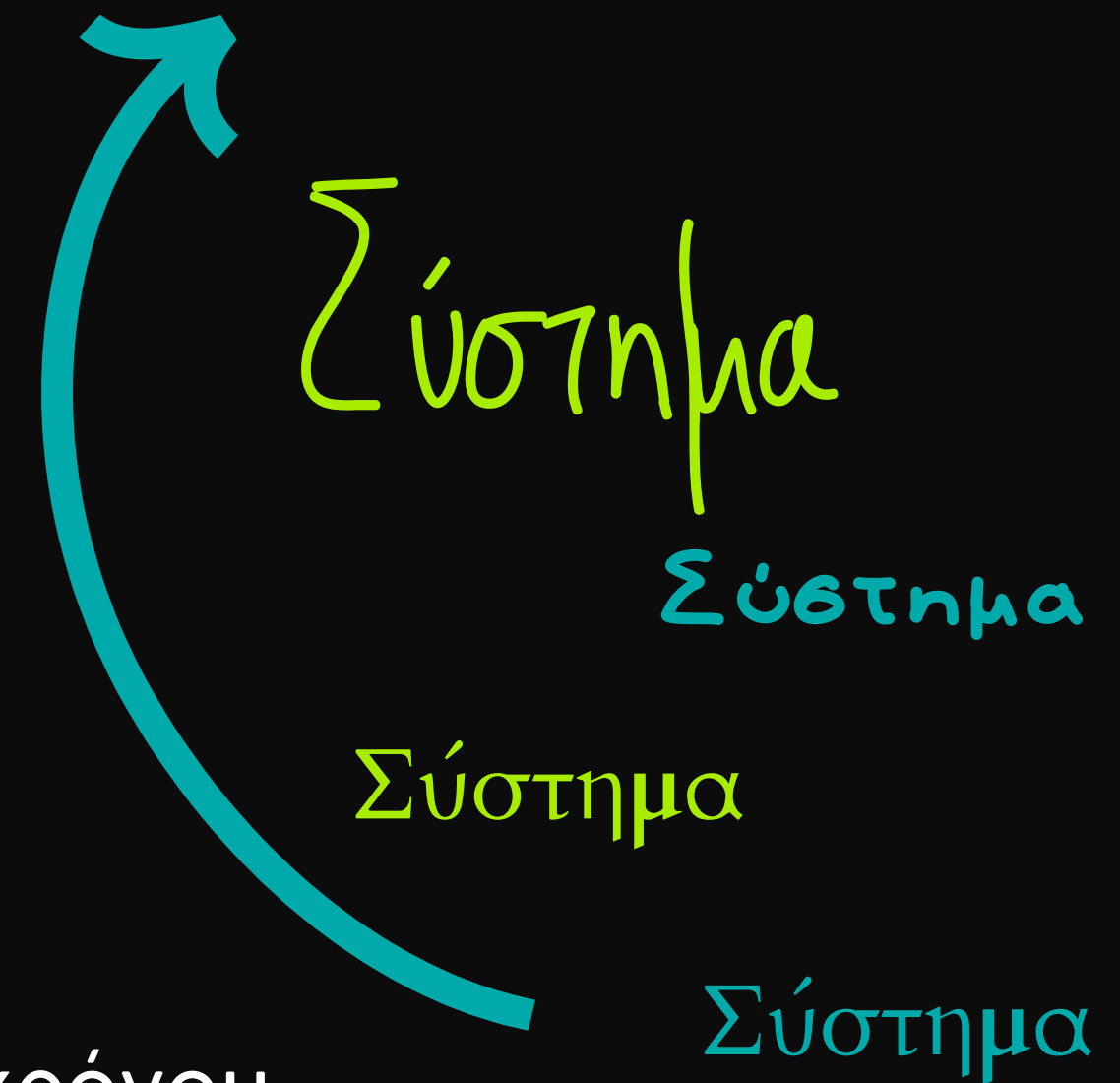

Η έννοια περιβάλλον... στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

Περιβάλλον = Σύστημα(τα)

οριζόμενο πάνω στη βάση του χώρου και του χρόνου,
που διαμορφώνεται από τη
συνδυασμένη δράση & αλληλεπίδραση παραγόντων

- ✓ που δεν είναι μόνο βιο-φυσικοί
- ✓ αλλά και κοινωνικοί, οικονομικοί, πολιτικοί
- ✓ και ευρύτερα πολιτισμικοί

Ημερολόγιο μαθήματος...

Η προσωπική μου σημερινή μαθησιακή διαδρομή.

Σημειώστε μερικές σκέψεις για το σημερινό μάθημα.

